

Bóna Judit – Murányi Sarolta szerk.

A nyelvfejlődés folyamata koragyermekkortól kamaszkorig (Schmidt Ildikó)

ELTE EÖTVÖS KIADÓ. BUDAPEST. 2022. 195 OLDAL

Betekintés a nyelvfejlődés különféle szegmenseibe



Bóna Judit és Murányi Sarolta szerkesztésében jelent meg *A nyelvfejlődés folyamata koragyermekkortól kamaszkorig* című kötet, amely időszerűségével és szemléletmódjában hiánypótló mű az alkalmazott nyelvészet területén. Az előszóban a szerkesztők a hagyományos terminológia alapján az anyanyelv-elsajátításra szűkítik a tartalmi összefoglalójukat. A címben szereplő *nyelvfejlődés* kifejezés talán jobban illeszkedik a mai soknyelvű, nyelvileg szuperdiverz világban a nyelvekhez való hozzáférés folyamatának a leírásához és ahhoz a koncepcióhoz is, hogy a kötet a nyelvfejlődés különböző aspektusairól szól. A könyv tíz tanulmányt tartalmaz, amelyek a nyelvfejlődés egy-egy részére

koncentrálnak a csecsemőkortól a kisgyermekkoron át a kamaszkorig, az egynyelvű beszélőktől a két- és többnyelvű beszélőig. Az írások spektruma rendkívül tág, a kötetben szereplő tíz tanulmány nem érinti átfogóan a nyelvfejlődés területeit. Sokkal inkább az jellemzi a kötetet, hogy egy-egy téma mélyreható elemzését tartalmazza: az egyes fejezetek egy bizonyos fejlődési szakasz egy adott jellemzőjének a változásába engednek betekintést.

A dajkanyelvi kutatások korábban főként a csecsemőkhöz szóló beszéd prozódiai és szegmentális-fonológiai jegyeit vizsgálták. Harmati-Pap Veronika, Vadász Noémi, Tóth Ildikó és Kas Bence tanulmánya (9–27) a dajkanyelv egy másik lényeges elemének a vizsgálatával bővíti tudásunkat a korai nyelvfejlődést jelentősen meghatározó időszakról. A szerzők szintaktikai és lexikai szempontból elemzik anya-gyermek párok narratíváit, amelyeket a kisgyermek 6, 18 és 24 hónapos korában rögzítettek. A jelen kutatásban vizsgált életkorok narratív tulajdonságainak a bemutatása egy korábbi vizsgálat folytatása, amely jelentősen hozzájárul a magyar nyelv leírásához a dajkanyelv empirikus adatgyűjtésén keresztül.

Hámori Ágnes és Bóna Judit a társalgáskutatás területén végzett vizsgálatukat mutatják be (29–55). Kutatásuk empirikus, megfigyeléses adatgyűjtésből származó adatokra támaszkodik, amelynek módszertani keretében a fonetikai, a pszicholingvisztikai és a konverzációelemzési megközelítéseket kapcsolják össze. Ötéves gyermekek társalgásával foglalkoznak, ennek jellemzőit írják le, különös tekintettel a diskurzuskompetenciákra, amelyek megfelelő fejlettségi szintje az iskolába lépéshez elengedhetetlenül szükséges. Tanulmányuk célja az 5-6 éves korosztály gyermeknyelvi leírásának a bővítése, amely a magyar nyelvre vonatkozóan kevésbé kutatott terület. Eredményeik kiemelkedő jelentőségűek, jól ágyazódnak be a nemzetközi szakirodalmi trendekbe. Írásuk erőssége, hogy

körültekintően és könnyedén mozog a hazai és a nemzetközi vonatkozó szakirodalomban, gondos alaposággal teremti meg kutatási területük elméleti keretét.

Hagymási Judit és Kleiber Judit tanulmánya (57–77) egy, a gyermeknyelvi vizsgálatok egy másik paradigmájában, a generatív nyelvészeti keretben végzett kutatást mutat be. A *csak* partikula megjelenését vizsgálják logikai és diskurzusjelölői funkcióban hatévesnél fiatalabb gyermekek nyelvhasználatában. A vizsgálat hipotéziseit a szerzők személyes megfigyelésekre alapozták, nem végeztek empirikus adatokra támaszkodó előzetes megfigyelést. A gyermeknyelvi adatokat – óvodás és bölcsődés korosztály – felnőttnyelvi adatokkal vetették össze, amelyek alátámasztották a kiinduló hipotéziseket. Eredményeik figyelemreméltók, mert a gyermeknyelvi kutatások szűkölködnek a partikulák vizsgálatában, továbbá első ízben került sor a *csak* partikula használatának átfogó elemzésére.

Murányi Sarolta tanulmánya (79–93) kisgyermekek narratív készségének a fejlődésére fókuszál. Lényeges megközelítési pont, hogy a szerző a narratív készséget a mese elmeséléseként értelmezi, és nem tér ki egyéb narratív szerveződési sajátosságokra. A kisgyermekek narratív készségének fejlődése és a szülők gyermekirodalomban való jártassága közötti kapcsolatot tekinti kiindulópontnak. Ennek felmérésére angol nyelvű példa alapján létrehozta a szülők gyermekirodalom-ismeretére vonatkozó kérdőívet. A kérdőív szélesebb körű tesztelése és további adaptálása után alkalmas lehet az otthoni nyelvi és literációs tér vizsgálatára. A gyermekirodalom-ismereti kérdőív életre hívása mindenképpen üdvözlendő, mert nagymértékben hozzájárul az iskolába lépő gyermekek jövőbeni literációs útjainak a megjólásához.

A kisgyermekekre irányuló vizsgálatok után a középiskolás korosztályba kalauzol Laczkó Mária munkája (95–112). A szerző a hallott tartalom visszaadására koncentrált felolvasott irodalmi szöveget véve kiindulási alapként. A digitális korban élő középiskolások tartalom-visszaadási jellemzőit tárja fel szövegalapú narratíváiknak formai és tartalmi elemzésén keresztül, majd a kapott eredményeket összehasonlítja a korábbi szakirodalmi eredményekkel. A kutatás célcsoportja két iskolatípus volt: az érettségi vizsgával záruló ötéves technikum és az érettségit nem adó szakközépiskola. A szerző kutatási eredményei társadalmi szempontból fontos oktatási kérdést fogalmazzak meg az érettségire való felkészülés sikerességét illetően.

Nagy-Varga Zsolt tanulmánya (113–132) a köznevelésben tanuló diákok írásbeli szövegeiben olvasható „aranyköpéseket” vizsgálja. A kutatás célja az, hogy a tanulói dolgozatokban megjelenő humoros vagy félreérthető stilisztikai hibákat rendszerezze, mintázatot találjon az előfordulásukban, és ezen keresztül csoportosítási szempontokat határozzon meg. A vizsgálat választ keres arra, hogy pontosan milyen okokra vezethetők vissza a tanulói dolgozatokban gyakran megjelenő humoros stilisztikai egységek. Felteszi a kérdést: a diákok szempontjából nézve ők maguk mi alapján csoportosítanák ezeket a „hibákat”, és milyen tanácsokat fogalmaznának meg az elkerülésük érdekében. A kutatási eredmények alkalmazásában pedig a jelenséggel kapcsolatos pedagógiai észrevételek, tanácsok megfogalmazása a cél, amely kiemelten fontos, mert az érettségi vizsga követelményrendszerében az írásbeli kompetencia mérése központi helyet foglal el.

Hoss Alexandra és Viszket Anita tanulmánya (133–148) a szentiment- és emóciókutatáshoz kapcsolódik. Megközelítésük szerint a szentiment- és érzelemelemzés a számítógépes tartalomelemzés egyik részterülete. A szentimentelemzés korábbi, felnőttektől származó adataitól elmozdulva kutatásuk célja a gyermekek körében felhasználható korpuszszövegek definiálása, az annotálási módszerek felülvizsgálata; valamint a gyermeknyelvi kutatásokra alkalmas szótárépítés megalapozása és az adatgazdagabb kutatások előkészítése. Hipotézisük szerint a gyermeknyelvi szövegek kvantifikálható szentimentadatai összefüggésbe hozhatók egyes atipikus fejlődési utakkal, például az autizmussal élő gyermekek és fiatalok narratív képességének egyes aspektusaival. Az e területen végzett alapkutatások túlmutatnak nyelvészeti irányultságukon, jelentős mértékben hozzájárulhatnak az eltérő fejlődésű gyermekek diagnosztizálásához és fejlesztésük megtervezéséhez.

Bogdán Patrik tanulmányában (149–166) gyermekirodalmi művek nyelvészeti vizsgálatával foglalkozik. Nem a szövegértés és a tartalom irányából közelíti meg a témát, hanem a magyar szakterületi hagyományokhoz képest újszerű szempont alapján: az olvashatóság szempontjából. A kutatás egy kortárs magyar író, Berg Judit különféle korosztályok számára írt könyveit elemzi. A nemzetközi gyakorlatból kiindulva olvashatósági és grammatikai vizsgálatok segítségével arra tesz javaslatot, hogy milyen tényezők alapján lehet kidolgozni a magyar nyelv sajátosságait figyelembe vevő olvashatósági indexet. A szerző kitér arra, hogy az angol nyelvű változat adaptálásakor a legkomolyabb problémát a magyar nyelv átlagos szótagszámának a magassága és az átlagos mondathosszság okozza. Az index alkalmazása a gyermekirodalmi művek korosztályi meghatározását teszi lehetővé.

A nyelvfejlődés leírásának különböző aspektusait bemutató kötetben kiemelkedően fontos a dadogás jelenségének a tárgyalása. A beszéd sajátos szerveződését nyelvészeti, beszédtechnikai szempontból felfoghatjuk idiolektusként, amely a személy pszichés állapotára utaló jegyeket hordoz. Ezzel a területtel foglalkozik Somogyi Tímea és Lajos Péter írása (167–184). A szerzők által végzett empirikus kutatási eredmények azt mutatják, hogy a szülő-gyermek kapcsolat kulcsszerepet játszik a dadogás kialakulásának és fenntartásának a hátterében. Az esettanulmány a családon belüli dinamika működési mechanizmusán keresztül illusztrálja a tételüket, amely szerint a kiváltó okok felszámolásával megszűnnek a beszédbeli és az egyéb viselkedésbeli tünetek.

Csire Márta és Wirker-Dobány Katalin tanulmánya (185–195) egy Ausztriában, Bécsben zajló kutatási projekt bemutatásán alapszik. A város támogatásával megvalósuló projekt általános célja, hogy német–magyar kétnyelvű kisiskolások nyelvi kompetenciáinak a felmérésével aktuális nyelvtudásukról szerezzenek ismereteket mindkét nyelvre vonatkozóan. A felmérést a VASE 4–8 nyelvi diagnosztikai eszközzel végezték el, amely egy standardizált és szabványosított nyelvi diagnosztizáló eszköz. A projekt fontos feladata a kiértékelés nyelvi kritériumainak az adaptációja magyar nyelvre; a szerzők beszámolnak az adaptálás fázisairól és a jövőbeni ütemezéséről. A magyar nyelvhez kapcsolódó két- és többnyelvűségkutatás szempontjából jelentős eredmény az általuk elvégzett munka. A VASE 4–8 nyelvi diagnosztikai eszköz jövőbeni használata és az oktatásban való alkalmazása ígéretes lehetőségeket rejt magában.

A nyelvfejlődés folyamata koragyermekkortól kamaszkorig című kötet erőssége, hogy hiánypótló jellegű: újszerű tudományos megközelítésű kutatásokba enged betekintést. Kiválóan használható

a pedagógusképzés minden szakaszában, ahol a nyelvfejlődés sajátosságainak ismerete elengedhetetlenül fontos. A tanulmányok sokszínűsége rávilágít a téma diverzitására, és kirajzolódnak a további kutatási irányok is. A kötet valamennyi írására jellemző a magas színvonalú, modern, időszerű, releváns szakirodalmi áttekintés, ami egyfelől a tanulmányok validitását növeli, valamint jól elhelyezi, beágyazza a kutatásokat a nemzetközi szakirodalomba és tudományos szférába.

Schmidt, Ildikó: Insights into different segments of language development

Az írás szerzőjéről

Schmidt Ildikó

egyetemi adjunktus

Károli Gáspár Református Egyetem
Budapest

[schmidt.ildiko\[kukac\]kre.hu](mailto:schmidt.ildiko[kukac]kre.hu)